

van, meer in het algemeen: een afkeer van sentimentele en pathetische clichés, in het bijzonder de clichés die het gebied van de alledaagse drama's onder een kleffe deken van vals medelijden aan het oog onttrekken.

Bij Enter geen stokende schoonmoeders of concurrerende vrijers, als het erop aankomt weet hij niet precies wat Nils en Hella uit elkaar heeft gedreven, dat is nu juist de reden waarom hij dit boek heeft geschreven. Zijn methode om het geheim van zijn wroeging en zijn verdriet te achterhalen: zeer dichtbij komen, elke verandering van gelaatsuitdrukking, elke afwijkende intonatie registreren. Dat levert een imponerend boek op. Maar nog altijd geen verklaring, gelukkig. Talloze schitterende observaties (ook letterlijk, Enter is op zijn best als het om vluchtige visuele schitteringen gaat), talloze haarfijne karakter- en gedragsanalyses in hypothetische formuleringen, in termen van vermoedens en mogelijkheden – afsluitende etiketten blijven achterwege.

De eigenlijke liefdesgeschiedenis is gezien vanuit het verhaalden alweer zo'n jaar of tien voorbij. Maar die afstand heeft de blik van de verteller niet afgestompt maar integendeel juist gescherpt. Nils is in zekere zin een lastige jongen, iemand die het niet alleen zijn omgeving maar vooral ook zichzelf niet makkelijk maakt. Niet dat hij een dwarsligger of een buitenbeentje is, althans niet in de traditionele, romantische betekenis van het woord. De sfeer van de roman is nadrukkelijk die van *na* de jaren zestig. Nils is een „gewone” student, zij het in een onpopulair, aan geen mode onderhevig vak: sterrenkunde, ongewoon is hij vooral in zijn verlangen naar authenticiteit. Op alle vormen van aanstellerij en imponeerzucht, van lomphed en grofheid, van onbetrouwbaarheid en egocentrisme reageert hij allergisch. Hij leert Hella kennen op een studentenschermervereniging, vanwege zijn terughoudendheid duurt het ouderwets lang voor zijn verliefdheid ergens toe leidt. En ook dan is Enter niet het type schrijver dat haar voor het wellustige oog van de lezer uitkleedt.

Lichtjaren is een boek over verliefdheid, niettemin een boek zonder seks. Maar met des te meer verfijnde, in een handgebaar of een vingerzetting (Hella volgt een opleiding tot concertpianiste) gevangen intimiteit, met een overvloed aan subtiele, impliciete en dus niet-openbare erotiek. Niets ontgaat Nils, niets

ontgaat Enter. De suggestie is dat het mislukken van de relatie van Nils en Hella daarmee te maken heeft: Nils wil niets loslaten, de minnigste details wil hij vasthouden, wat hem zou verhinderen vooruit te kijken, nieuwe levensfasen te willen verkennen; Hella wil altijd vooruit, misschien omdat ze als pianiste ook altijd vooruit moet denken.

Muziek – klassieke muziek – speelt een belangrijke rol in het boek. Als er wel eens naar populaire muziek of andere voortbrengselen van commerciële cultuur wordt verwezen, dan altijd met vanzelfsprekend *dédain*. Dat zegt iets over Enters ambities: niets is zo moeilijk als het onder woorden brengen van de zintuiglijke en mentale sensaties bij het beluisteren van klassieke muziek. Aan die muziek ontleent hij zijn esthetische ideaal: „dat iets op een en hetzelfde moment zowel van een onwrikbare samenhang als volkomen ongedwongenheid kan zijn.” *Lichtjaren* komt heel ver in die richting. Het boek is door en door gestructureerd, maar nooit opzichtig, de verschillende verhaallijnen en tijdslagen gaan altijd vloeiend in elkaar over, zozeer dat het beslissende moment je als lezer ontgaat. De geciteerde zin formuleert trouwens ook Nils' mentale ideaal: geen detail vergeten en toch ongedwongen in het heden leven.

Het slot van het boek is het hoogtepunt: een uitvoering van de *Mattheüspassie*, waarop Nils en Hella elkaar na zoveel jaar onverwacht ontmoeten, als decor en katalysator van een opnieuw tot in alle vezels beleefd gevoel van verdriet, spijt, wroeging. Groot is dit boek in de microanalytische beschrijving van iemands machteloosheid ten aanzien van wendingen in zijn leven die hem diep ongelukkig maken. *Lichtjaren* eindigt met een veelzeggende regenbui: „Er vallen grote, sprankelende druppels. Op de plassen verschijnen bellen, die meteen weer geluidloos uiteenspatten. Ze bestaan zo kortstondig dat je ze, zelfs al legde je je erop toe, nooit zou kunnen aanraken.”

Cyrille Offermans

STEPHAN ENTER, *Lichtjaren*, Van Oorschot, Amsterdam, 2004, 318 p.

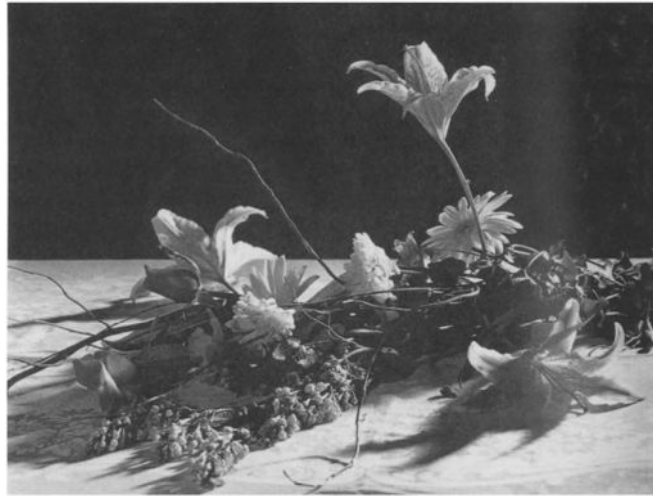
STEPHAN ENTER, *Winterhanden*, Van Oorschot, Amsterdam, 1999, 185 p.

Zwart is ook vaak schoon. Peter Terrins bloemen van het kwaad

Derde keer, goede keer. Met zijn roman *Blanco* haalde de relatief onbekende Vlaamse auteur

Peter Terrin (°1968) in de zomer van 2004 terecht de longlist van de AKO-literatuurprijs. Met *Vrouwen en kinderen eerst*, zijn recentste en vierde boek, doet hij hopelijk nog beter. Terrin, die niet tot het wereldje behoort en wil behoren, houdt er blijkbaar nog een ouderwetse schrijversmoraal op na. Hij schrijft namelijk alleen maar en hoopt dat zijn mania-kaal uitgepuurde verhalen en romans voor zichzelf zullen spreken. Zijn verhalenbundel *De code* uit 1998 maakte weinig indruk. Na deze literaire vingeroefening publiceerde hij in 2001 *Kras*, een allesbehalve sexy seniorenroman die echter opviel door de aparte minimalistische stijl die deed denken aan de manier waarop Willem Frederik Hermans schreef. Met een uiterste economie aan literaire middelen verkreeg Terrin in dit boek een maximum aan spankracht. In *Blanco*, zijn tweede roman, en in *Vrouwen en kinderen eerst*, zijn recentste boek, is het niet anders. Terrin lezen is absoluut geen tijdverlies om de simpele reden dat in zijn werk geen woord te veel staat.

Kras, Terrins eerste roman, toonde drie senioren die rond een jonge schoonmaakster cirkelen tot ze dolgedraaid op drift raken. In *Blanco* brengt Terrin de aftakeling van het hoofdpersonage subtieler want minder voorspelbaar in beeld. Het mechaniek van diens ontsporing ontwikkelt zich onder de schrijversblik van Terrin tot een heuse kunst. Terrin is met andere woorden gefascineerd door processen van geestelijk verval en tracht die geleidelijke desintegratie zo nuchter en liefdevol mogelijk te beschrijven. De verliefdheid van een „krasse”, oudere heer werkte in zijn debuutroman letterlijk wurgend. In *Blanco* zullen de angst en de bezorgdheid van een vader om zijn tienjarige zoon het hoofdpersonage uiteindelijk fataal worden. Wat Terrins rapportering van de achtervolgingswaanin zo geslaagd maakt, is zijn uitgekiende stijl die in de gecontroleerde vormgeving ongeveer samenvalt met het beschreven trauma. Viktor, de man die zijn vrouw verloor tijdens een carjacking en die nu overdreven begaan is met zijn

Christopher Williams, „Bouquet”, 1991, C-print, 41 x 51 cm © Galerie Gisela Capitain, Keulen.

zoon, is immers eerst en vooral een wetenschapper. Hij is celbioloog die zweert bij „de kunde van het wisse, van het zekere”, bij de wiskunde, kortom. Daarom heeft hij zich voorgenomen om de afgrond waarin hij door de moord op zijn vrouw is terechtgekomen, niet te negeren maar helder in zich op te nemen: „Zolang hij maar aandachtig bleef, kon hun weinig overkomen. Dat was de opdracht: alert zijn, altijd en overal.” (p. 75)

Terrins literaire focus is akelig scherp en *unheimlich* alert. Geleidelijk aan word je als lezer meegezogen in de tunnelvisie van de paranoïde microbioloog die zo lucide tegen alles en iedereen aankijkt tot de dingen zelf beginnen te praten: „Stel, dacht hij, dat alle elektromagnetische, ultraviolette en infrarode stralingen, alle geluiden van ultra- tot infrasoone, alle chemische elementen aanwezig in onze atmosfeer zich optisch zouden manifesteren, op slag is de mensheid blind, want geen hand meer zouden we voor ogen zien.” (p.128) Dergelijke gedachte-experimenten zul je in de meeste Nederlandstalige romans nog met geen vergrootglas aantreffen. Terrin strooit ze mondesmaat rond om de ontsporing waarvan zijn helden het slachtoffer zijn, universele dimensies te geven. Zijn wij mensen immers niet allemaal verliezers die na een korte periode van groei en rijping onvermijdelijk beginnen af te takelen, de dood tegemoet?

In *Vrouwen en kinderen eerst*, Terrins nieuwste roman, mixt hij verder aan zijn hoogstper-

soonlijke cocktail van wetenschap en literatuur. Veel vrouwen en kinderen kom je in dit boek eerlijk gezegd niet tegen maar de apocalyptische sfeer is er niet minder om. Karsten, het hoofdpersonage, wordt er met vier mannen op uit gestuurd om een productieband voor tegels te ontmantelen op een fabrieksterrein. Drie weken heeft Karsten volgens zijn contract de tijd om de klus te klaren. Terrin dropt zijn personages in een gesloten systeem – noem het gerust een literaire laboratoriumopstelling – en stileert zijn verhaal tot een Kafkaïaanse parabel. Karsten voelt zich door iedereen in de steek gelaten, ook al volbrengt hij zijn opdracht naar best vermogen. Hij slaagt er niet in om toegelaten te worden tot de wereld van anderen. Zijn enige echte contact is een intieme maar woordenloze relatie met een hotelmeisje. Deze belofte van verlossing uit zijn solipsistische bestaan blijkt dan nog een weerhaakje te bezitten.

Terrin tracht het wereldbeeld van zijn hoofdpersonage zo uitputtend mogelijk te beschrijven. Ook al lijkt de visie van zijn protagonist voor een buitenstaander gestoord tot erg gestoord, toch weet Terrin met zijn uitgepuurde taal de geldigheid van een dergelijk leven beklemmend tastbaar te maken. Zelfs wanneer het om een schroothandelaar gaat die een op het eerste gezicht lelijk bestaan leidt, wordt de eigen schoonheid van dit gewone leven door Terrin onder de aandacht gebracht: „Uit al het denkbare is ook dit een geldig leven. (...) Een man in een vieze broek, zijn witte huid, terwijl hij voorovergebogen in een aftandse bestelwagen graait. (...) Het is zo ontzettend werkelijk. Je zou alles moeten aanraken om het te geloven.” (p. 45)

Ik vermoed dat Terrin een negatieve utopist is die door het uitlichten van het sluipende kwaad het afwezige goede onder de aandacht wil brengen. Onvervalste, positieve utopisten willen rechtstreeks over het paradijs schrijven. Terrin doet het via omwegen. Alleen onrechtstreeks, via zijn bizarre afwijkingen en banale vervormingen, kan je zoiets als echte liefde aan het werk tonen. Charles Baudelaire had het over *Les Fleurs du Mal*, de bloemen van het kwaad. Terrin is met zijn romans ook aan een dergelijke cyclus bezig, maar dan in kaal en karig proza, dat juist door zijn schaarste des te welsprekender werkt. *Wit is altijd schoon* gaf Leo Pleyzier, die andere minimalist, als titel aan een roman, met dank aan zijn moeder. De

romans van Peter Terrin zijn gepolijste bezweeringen van het kwaad die laten zien hoe kleurrijk, warm en liefdevol een neurotisch of doodgewoon leven wel kan zijn. Zwart is ook vaak schoon. Het klinkt tamelijk absurd maar het wordt geloofwaardig dankzij Terrins schrijfkunst.

Frank Hellemans

PETER TERRIN, *Vrouwen en kinderen eerst*, De Arbeiderspers, Antwerpen/Amsterdam, 2004, 180 p.

PETER TERRIN, *Blanco*, De Arbeiderspers, Antwerpen/Amsterdam, 2003, 185 p.

PETER TERRIN, *Kras*, Veen, Amsterdam, 2001, 159 p.

PETER TERRIN, *De code*, Veen, Amsterdam, 1999, 160 p.

Misverstand Nederland

Een themanummer wijden aan allerlei vreemde ideeën die over Nederland de ronde doen, het is een uitstekend idee. En het is geen idee geweest van een paar piraten, integendeel. Het klassiekste aller literaire tijdschriften in Nederland, *De Gids*, heeft dit initiatief genomen ter gelegenheid van het Nederlandse EU-voorzitterschap. Deze aflevering verschijnt tegelijkertijd in het Nederlands, het Frans, het Duits en het Engels en zou ruim worden verspreid door de diensten van Buitenlandse Zaken. Bij nader inzien, zo heb ik me laten vertellen, is dat niet gebeurd. Als dat klopt, zou het meteen het eclatante bewijs leveren dat tenminste de auteur van één bijdrage (H.J. Schoo, „De mythe van het non-conformisme”) overschot van gelijk heeft. Nederland is helemaal niet zo „democratisch, creatief, tolerant, progressief, spontaan, betrokken, origineel, vrijgevochten ...” (p. 440) als velen, in Nederland zelf maar ook daarbuiten, wel eens denken. En Buitenlandse Zaken in Den Haag laat Nederland zien op zijn smalst.

Ik ben zeer gesteld op de formule die de redactie van *De Gids* voor dit dubbele themanummer heeft toegepast. Laat een vijftientigtal briljante rekels, die in de meest uiteenlopende hoeken zitten te werken, eens schrijven wat ze van het vaderland denken, kundig en recht voor z'n raap. De lezer krijgt een mozaïek voor ogen waarop hij maar niet uitgekeken raakt. De lijst medewerkers is indrukwekkend. Ik noem slechts Hedy d'Ancona, Adriaan van Dis, Elsbeth Etty, Willem Otterspeer en Frans W. Saris, Abram de Swaan, enz. Hier schrijven historici, sociologen, filosofen, schrijvers en politici, tot zover blijft het alle-